7.11.2022 VVTDno-2022-1475

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto

sanna.turpeinen@eduskunta.fi

Asia: HE 242/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2022 neljänneksi lisätalousarvioksi – Teema: Rajaesteen rakentaminen, vaikutus turvapaikkojen hakemiseen ja laittomaan maahantuloon

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävinä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti vähemmistöjen osalta. Ulkomaalaislain (301/2004) ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) esitöissä valtuutetun yhdeksi tehtäväksi on katsottu ulkomaalaisten oikeuksien ja aseman edistäminen. Valtuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaportoijana, naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana ja maastapoistamisen täytäntöönpanon valvojana.

Valtuutettu kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Lisätalousarvioesityksessä ehdotetaan rahoitusta rajavartiolaitokselle Itärajan rajaesteen suunnitteluun ja pilotointihankkeeseen. Yhdenvertaisuusvaltuutetulta on pyydetty lausuntoa rajaesteen rakentamisen vaikutuksista turvapaikan hakemiseen ja laittoman maahantuloon.

Valtuutettu on tänä vuonna todennut lausunnoissaan[1] niin kutsuttuun hybridivaikuttamiseen varautumiseen liittyneiden esitysten osalta, ettei mikään Suomen toimi sen rajoilla saa estää mahdollisuutta jättää turvapaikkahakemusta. Sen sijaan on huolehdittava siitä, että poikkeustilanteissakin vainoa pakenevalla on todellinen ja tehokas mahdollisuus jättää kansainvälistä suojelua koskeva hakemus.

[1] Muun muassa yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto rajavartiolain ja valmiuslain muutoksesta sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto lainsäädännön arvioiduista muutostarpeista hybridivaikuttamiseen varautumiseksi.

Myös kansainvälinen oikeuskäytäntö on entistä tiukemmin ottanut kantaa valtioiden velvollisuudesta turvata vainoa pakenevien oikeudet. Tämän vuoden kesäkuussa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin että Euroopan unionin tuomioistuin antoivat ratkaisunsa, joissa molemmat tuomioistuimet katsoivat, ettei kansainvälisestä turvapaikkanormistosta voi poiketa edes poikkeuksellisten ulkoisten olosuhteiden ja tapahtumien johdosta. Tapauksissa käsiteltiin Liettuan ja Puolan toimia Valko-Venäjän vastaisella rajalla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi Puolan loukanneen EIS 3 ja 13 artikloja sekä 4. pöytäkirjan 4 artiklaa (A.I. and Others v. Poland ja A.B. and Others v. Poland). EU-tuomioistuin puolestaan katsoi ennakkoratkaisussaan (C-72/22) Liettuan toimet turvapaikkahakemusten vastaanottamisen rajoittamiseksi joukkomittaisen maahantulon tilanteessa turvapaikkamenettelydirektiivin 2013/32/EU sekä EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklan vastaisiksi.

Perustuslain ja Suomen kansainvälisten sopimusvelvoitteiden nojalla tiettyihin perusoikeuksiin voidaan sotaan vertautuvan kansallisen hätätilan oloissa tehdä tiettyjä rajoituksia. Oikeus elämään ja epäinhimillisen kohtelun kielto ovat niitä perus- ja ihmisoikeuksia, joista ei voida poiketa edes poikkeusoloissa. Näin ollen oikeutta hakea turvapaikkaa, niin, että turvapaikkahakemuksia ei otettaisi lainkaan vastaan, ei voi rajoittaa edes poikkeusolosuhteissa. Mikäli näin tehtäisiin, olisi kyseessä sekä perustuslain että Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden loukkaus.

Valtuutetun käsityksen mukaan nyt kyseessä oleva rajaeste ei olennaisesti lisää Suomen turvallisuutta mahdollisia Venäjän Suomea kohtaan osoittamia vihamielisiä toimia vastaan. Sen sijaan raja-aita voi käytännössä osaltaan johtaa siihen, että Venäjältä vainoa pakeneva henkilö ei pääse Suomeen jättämään turvapaikkahakemusta. Täten, mikäli rajaeste rakennetaan, on selvää, ettei se saa johtaa tilanteisiin, joissa Venäjältä tulevan henkilön todellinen ja tehokas mahdollisuus päästä Suomeen turvaan vainolta tai muulta epäinhimilliseltä kohtelulta, jonka kohteeksi hän kotimaassaan joutuisi, estyy.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Ylitarkastaja Joonas Rundgren